

УДК 1(314/316)+308+316(93/94)

О. Г. Найдъонов

кандидат філософських наук, доцент,
докторант відділу інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук УкраїниЗНАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗУМІННЯ СОЦІОГЕНЕЗУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ ДЛЯ СУЧАСНОГО ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Питання соціальної еволюції гостро стоїть у соціально-політичній думці вже понад півтора століття. Незважаючи на спроби його вирішення, залишається значна кількість поки що не зрозумілих його аспектів. Для їх продуктивного прояснення велике значення має використання соціально-філософської спадщини наших попередників. Такими цінними в науковому стосунку є філософи й соціологи США минулого століття. Вони в основу соціально-філософського розуміння соціогенезу заклали важливі ідеї його соціокультурної інтерпретації, яка важлива і для сучасного інформаційного суспільства.

До когорти науковців, які залишили помітний слід у соціокультурній інтерпретації соціогенезу, варто зарахувати Ф. Знанецького, Р. Маквайра та Вільяма Айзека Томаса (William Isaac Thomas, 1863–1947) – одного із засновників американської соціології й соціальної психології. Він сформулював фундаментальний принцип соціології, відомий як теорема Томаса: «Якщо люди визначають ситуації як реальні, то останні є реальними за своїми наслідками» [1, с. 572], тобто важливим для науки є те, як люди визначають значення символів соціуму, а не те, що символ може означати для пошуковця, який досліджує дії людей. Флоріан Вітольд Знанецький (Florian Witold Znaniecki, 1882–1958) – польсько-американський філософ і соціолог – був одним із засновників теорії соціальної дії. Складність раціональної інтерпретації ірраціональних соціальних процесів учений сформулював у праці «Занепад західної цивілізації»: «Коли ми досліджуємо життя суспільства як цілого в певний період, ми повинні однаковою мірою врахувати як неповторну і творчу, так і ту сторону соціального становлення, яка повторяється і є причинно зумовленою. ... Оскільки творча діяльність і причинні процеси співіснують, накладаються й перехрещуються в житті без будь-якої раціональної впорядкованості, подібне дослідження не може бути доведено до систематичного наукового синтезу» [2, с. 14]. Роберта Моррісона Макайвера (Маківера) (Robert Morrison MacIver, 1882–1970), американського соціолога і філософа, який був одним із засновників Колумбійської соціологічної школи, як одного з найвизначніших представників антипозитивізму в соціально-філософській думці характеризує така цитата: «У кожній галузі наукових досліджень ми часто залежимо від різного ступеня ймовірності, спираємося на приблизні оцінки та непрямі підходи, і такі процедури можуть дати в підсумку істотний смисл. Є багато діапазонів між переконаністю й невіглавством, і майже все, що ми знаємо про людей і людську діяльність, лежать у межах цих діапазонів» [3, с. 89–90]. Ця когорта американських соціальних мислителів концентровано виразила погляди, які склалися на початку минулого століття в США, на проблему еволюції суспільства.

Питання соціокультурного розуміння соціогенезу представниками американської соціально-філософської думки першої половини ХХ ст. досліджували Е. Барразова, М. Валендовська, А. Ганжа, А. Зотов, Л. Козер, С. Макеев, Д. Манн, А. Плетньов, Х. Плецан, А. Попова, А. Решетніченко, Д. Судин, В. Татенко, Л. Фльорко, Г. Фотев, В. Чеснокова, Е. Яковкіна та інші. Однак сучасні соціальні процеси спонукають звертатися до теоретичного спадку цих мислителів в аспектах, яким дослідники їхньої творчості приділяли недостатню увагу.

Метою статті є актуалізація й використання творчого спадку соціокультурного розуміння соціогенезу головни-

ми представниками американської соціально-філософської думки першої половини ХХ ст. для сучасного теоретичного осмислення практичних проблем постіндустріального суспільства.

У ХХ ст. все більший інтерес для вчених становить культурна складова соціогенезу як об'єктивна змінна у взаємовідносинах особистості й суспільства. У соціальній філософії відбувається зміщення основного дослідницького інтересу та зміна панівної моделі мислення. Прихильники соціокультурного підходу починають розглядати культуру як головну рушійну силу соціальної еволюції. Вона перебуває ніби всередині суспільної системи, іманентно їй притаманна, постійно змінюється. Наголос робиться на вивченні не зовнішніх щодо конкретного соціуму факторах (географічних, космічних тощо), хоча й не виключається їх непрямий вплив, а внутрішніх – соціокультурних – із акцентом на точність і обґрунтованість їх вивчення.

Прихильники соціокультурного підходу в дослідженні соціогенезу окреслили та обґрунтували його філософське розуміння, яким ми фактично користуємося до сьогодні. Результатом розвитку соціокультурного підходу стала поява системних теорій іманентної соціокультурної зміни (циклічних теорій), згідно з якими кожна соціокультурна система несе в собі насіння власного виникнення, розвитку, зміни й загибелі.

На початку ХХ ст. вчені ще більше усвідомлюють необхідність розвитку теорії соціогенезу. В. Томас і Ф. Знанецький у 1918–1920 рр. писали: «У вас залишається все менше й менше схильності дозволяти соціальним процесам протікати без нашого активного втручання» [4, с. 335]. Вони вважали, що успіх людини в контролі над природою переконає: з часом стане можливим і контроль над соціумом. Необхідність такого контролю, на їхню думку, зумовлюється швидкістю соціальної еволюції, що зростає, значним посиленням ролі індивідів у суспільному розвитку. Для встановлення контролю над суспільством учені підкреслювали особливу значимість каузального (причинного) пояснення процесу суспільного розвитку. «Тільки якщо соціальна теорія, – зазначали вони, – досягає успіху у визначенні каузальних законів, вона може стати основою соціальної техніки, так як техніка вимагає можливості передбачати і прораховувати наслідки цих причин, а це вимога реалізується тільки тоді, коли ми знаємо, що певні причини завжди й усюди виробляють певні наслідки» [4, с. 347].

Виконуючи свої соціотехнологічні функції, наука повинна спробувати зрозуміти і проконтролювати процес становлення суспільства. Дослідники правомірно вважали: без вивчення причин і механізму дії соціальної еволюції не можна серйозно говорити про розробку соціальних технологій. При цьому передбачалося, що необхідно аналітично «розчленувати» процес суспільного розвитку на «причинні процеси», надалі систематизувати їх, а потім спробувати зрозуміти зв'язки між цими процесами. Методологічні помилки своїх попередників учені вбачали в тому, що як соціальні теоретики, так і «рефлексуючі» практики а) почали вивчення соціальної причинності з проблем правової та політичної організації; б) фізичну силу розглядали як бездоганний інструмент досягнення соціальної стабільності й однаковості навіть тоді, коли в індивідів відсутні очікувані соціумом установки; в) підтримували та розвивали абсурдну точку зору, яка була б наукова й виправдана тільки в

тому випадку, «якщо людські установки були б абсолютно та універсально однаковими, а соціальні умови – абсолютно та універсально стабільними, чого в реальному житті бути не може» [4, с. 350].

Соціально-філософська думка, на їхню думку, повинна подолати ці методологічні помилки, що дасть змогу створити систему законів соціального розвитку, в якій «нариси еволюції гратимуть ту ж роль, що і фізичні науки», тобто сприяти пізнанню соціальних законів, за допомогою яких державні та громадські інститути будуть аналізувати дійсність. Вивчення механізму соціогенезу, на думку дослідників, буде тривалий час магістральним напрямом соціології. В. Томас і Ф. Знанецький не мають ілюзії, що становлення концепції еволюції буде швидкою і простою справою. Вони вважають, що подібний результат може бути досягнутий тільки шляхом довгого й наполегливого співробітництва суспільствознавців, адже на формування фізичної науки в її нинішньому вигляді пішло майже чотири століття. Безумовно, робота гуманітаріїв «незрівнянно полегшена значним досвідом наукового мислення загалом, набутих людством із часів Ренесансу», але вона водночас «значно ускладнена деякими особливостями соціального світу, що відрізняють його від світу природи» [4, с. 350–351].

У чому ж В. Томас і Ф. Знанецький убачають істотні відмінності між природою й соціальною дійсністю? Відмінність, на їхню думку, полягає тільки в такому: якщо фізичний феномен цілком залежить від його об'єктивної природи й може бути прорахований, то «наслідок соціального феномена залежить до того ж і від суб'єктивної позиції особистості або групи щодо цього явища» й може бути передбачений лише з урахуванням їхньої можливої реакції. Усі інші міркування – упередження про складності соціального світу – позбавлені, на думку вчених, будь-яких підстав. Автори абсолютно правильно та своєчасно визначили основні проблеми соціального пізнання і практики, стратегічну лінію перспективних досліджень. «Ми маємо, – писали вони, – дві фундаментальні практичні проблеми, що становлять ядро самоосмислювальної соціальної практики у всі часи, а саме: 1) проблема залежності індивіда від соціальної організації й культури і 2) проблема залежності соціальної організації й культури від індивіда. Якщо соціальна теорія повинна стати основою соціальної техніки і дійсно вирішити ці проблеми, то очевидно, що вона повинна включити обидва зацікавлені у них види даних – об'єктивні культурні елементи соціального життя й суб'єктивні характеристики членів соціальної групи – і що ці два види даних повинні бути взяті як корелюючі» [4, с. 343].

Важливим є те, що вчені підкреслювали значимість для соціальної еволюції діяльності будь-якої людини, незалежно від соціального статусу, який вона займає. Праця й великої, і пересічної людини, на їхню думку, є результатом прагнення змінити наявні умови і створити певні нові цінності. В. Томас і Ф. Знанецький розуміли, що пояснити залежність соціальної організації й культури від дій окремого індивіда буде непросто, незалежно від того, буде йти мова про звичайного, рядового громадянина або видатного, що увійшов в історію суспільства. «Із методологічного погляду, – пишуть вони, – важко пояснити й найбільші зміни, привнесені в соціальний світ Карлом Великим, Наполеоном, Марксом або Бісмарком, або ж селянином, який затіває судову справу проти своїх родичів чи купує ділянку землі для збільшення свого господарства». Різниця великого або рядового діяча історії, на думку дослідників, полягає як у цінностях, які послуговували об'єктом діяльності, так і в природі важливості і складності поставлених і вирішених соціальних проблем. «Зміна в соціальній організації зроблена великою людиною, може бути еквівалентною сумі дрібних змін, що вносяться мільйонами звичайних людей» [4, с. 349].

Добре відомо, що результати діяльності залежать не тільки від самої соціальної дії, а й від соціальних умов, у яких вони здійснюються. Тому, вважали В. Томас і Ф. Знанецький, причина соціальної зміни повинна включати як особистісний, так і соціальний елементи. У науковому се-

редовиці на початку ХХ ст., як утім і сьогодні, більш вивченим був процес впливу суспільства на індивіда, значення суб'єктивного чинника соціальної теорії недооцінювала. І це робило її безпорадною в поясненні поведінки індивіда в умовах нестабільного суспільства. «Метод, який дає змогу нам визначати лише випадки стереотипної діяльності й залишає нас безпорадними перед обличчям змінених умов, – попереджали вчені, – зовсім ненауковий і стає все менш і менш практично корисним у міру зростання мінливості в сучасному соціальному житті» [4, с. 349]. Ці слова вельми повчальні для тих, хто сьогодні шукає пояснення та шляхи подолання нестабільності посттоталітарного суспільства.

Дослідники спробували зрозуміти механізм мінливості соціальної спільності, дати більш об'єктивну оцінку девіантної поведінки. Тривалий час аж до наших днів багато вчених розглядали девіантну поведінку як явище аномальне. Адже ще на початку століття В. Томас і Ф. Знанецький попереджали: «Відокремлюючи аномальне від нормального, ми позбавляємо себе можливості вивчати їх у їх взаємозв'язку, тоді як тільки в такому взаємозв'язку їх вивчення може бути повною мірою плідним» [4, с. 339]. У конкретному житті, як вони вважали, не існує розриву в русі від нормального до «анормального», адже такий штучний розрив може призвести й до іншого негативного наслідку. Коли норма розглядається не як результат, а як вихідна точка дослідження, то будь-який етнічний звичай, будь-яка моральна, політична, релігійна системи проголошують себе нормою, а все інше, що не тотожне їм, що не узгоджується з ними, розглядається як «анормальне». Учені в силу об'єктивних обставин не могли розкрити механізм соціальної мінливості, бути до кінця послідовними в оцінюванні девіантної поведінки. У дослідженнях В. Томас і Ф. Знанецький проблему «анормальності», як і більшість їхніх колег, зводять до злочинності, бродяжництва, проституції, алкоголізму тощо, ставлять завдання створення ідеальної організації культури, яка, «використовуючи всі людські потенції, виключить будь-яку аномальність» [4, с. 357]. Отже, науковці актуалізували наскрізну соціальну тему соціальної норми, яка особливо загострюється в постіндустріальному суспільстві. Саме від здатності суспільства розібратися в тому, що є соціально нормальним, буде залежати його стан як такого.

В іншій спільній праці «Польський селянин у Європі й Америці» В. Томас і Ф. Знанецький описують теоретичні труднощі, які виникли під час дослідження польських селян [5]. У п'ятому томі свого наукового твору вони виділяють важливі соціальні проблеми, які не втратили актуальності до сьогодні: проблема індивідуалізації людини, проблема ефективності державного та суспільного управління, проблема аномальної поведінки, проблема зайнятості, проблема ставлення чоловіків і жінок один до одного, їх взаємин, проблема суспільного щастя, проблема боротьби рас (національностей) і культур, проблема ідеальної організації культури. Однак вони лише намічають ці проблеми, не вдаючись до їх розбору та детального розгляду. Ця робота В. Томаса і Ф. Знанецького дає нам уявлення про те, як треба вивчати суспільство і які його основні компоненти потрібно брати до уваги під час проведення дослідження.

Також важливою для сучасного суспільства є типологія людини. Науковці виділяють у праці «Три типи особи» людину праці, людину розваги та людину творчості [6, с. 176]. У ході соціального розвитку характер особистості змінюється під впливом «бажання нового досвіду» й «бажання стабільності». «Чергування бажання нового досвіду й бажання стабільності є фундаментальним принципом еволюції особистості, що впливає як на розвиток характеру, так і на розвиток життєвої організації» [6, с. 181]. Взаємодія соціальних систем і прогресивного формування індивідуальних характерів і життєвих організацій є центральною проблемою управління еволюцією особистості з боку суспільства (the social control of personal evolution). «Соціальний контроль стосовно еволюції особистості може бути названий «соціальною освітою» [6, с. 182].

Коротко сформулюємо низку положень, розвинених В. Томасом і Ф. Знанецьким, які допомагають краще зрозуміти механізм взаємодії індивіда й суспільства для постіндустріального суспільства:

- найкращою перевіркою будь-якої соціальної теорії є застосування її на практиці; важливе місце в цьому процесі належить соціальним технікам і технологіям, які потрібно постійно розвивати й модифікувати;

- чим складнішим стає суспільство, тим вищою само-рефлексія індивіда та його активність, тим менш прийнятним для нього стає соціальний контроль;

- для соціальної еволюції значима діяльність кожної людини, суспільство є важливим і єдиним середовищем, у якому вона задовольняє бажання, самореалізується;

- взаємодія суб'єкта й об'єкта в процесі соціальної еволюції відбувається через «соціальні цінності» (або просто цінності) й «особистісні» установки. Установка є індивідуальним двійником суспільної цінності. Сполучною ланкою між двома цими поняттями є діяльність у будь-якій своїй формі; соціальні цінності та особисті установки нерозривно взаємопов'язані і взаємозумовлені;

- соціальна еволюція має три складові: 1) об'єктивні умови, що передують установкам, 2) інтеріоризовані (засвоєні) індивідом установки, 3) соціальні ситуації. Ситуація може бути контрольована шляхом зміни умов чи установок або тих та інших одночасно;

- група прагне запобігти реалізації індивідом установок, якщо останні йдуть врозріз з наявними правилами;

- цінності беруть участь у появі нового соціального явища цілком незалежно, а часто й у супереч намірам соціального реформатора.

Починаючи із 1920-х рр., під час вивчення соціальної еволюції робиться акцент на її культурному компоненті. Етнічні особливості протікання соціогенезу, питання психічної зумовленості соціальних змін відходять на другий план. Соціологія зводиться до культурології, робляться навіть спроби протиставити соціокультурний і соціально-психологічний компоненти соціогенезу. На жаль, ця методологічна тенденція захопила В. Томаса і Ф. Знанецького. У 1918–1920 рр. вони писали: «Під час вивчення соціальної організації як такої ми повинні підпорядковувати особистісні установки соціальним цінностям... Соціологія як теорія соціальної організації є, отже, спеціальною наукою про культуру, ... протистоїть соціальній психології як загальній науці про суб'єктивну сторону культури ... Отже, соціальна психологія та соціологія ... протистоять один одному: соціальна психологія включає в себе установки особистості стосовно всіх культурних цінностей цієї соціальної групи, тоді як соціологія може вивчати тільки один тип цих цінностей – соціальні правила – в їх зв'язку з індивідуальними установками» [4, с. 346]. Хоча автори й указують, що обидві вищезазнані науки належать до загального рангу соціальної теорії, в їхній міркуваннях чітко простежується початок тривалого протистояння соціології та соціальної психології, з одного боку, соціологічної та психологічної гілок соціальної психології – з іншого.

Отже, представники психологічного напрямку В. Томас і Ф. Знанецький, чимало зробивши для розуміння процесу соціального наслідування, підкресливши роль окремого індивіда в процесі соціальної еволюції, не змогли дати достатнього психологічного обґрунтування процесу соціальної мінливості. Учені, як і більшість їхніх сучасників, психологічний аспект підмінили культурологічним.

Р. Макайвер одним із перших блискуче обґрунтував необхідність пізнання «еволюційного ключа», пояснив, як саме останній допомагає зрозуміти розвиток суспільства. Еволюційний ключ, на його думку, надає такі переваги:

- 1) дає змогу краще побачити внутрішню природу якої-небудь системи, бо «еволюція є принципом внутрішнього зростання»;

- 2) надає можливість вичленити певний принцип відбору, розташувати безліч фактів у значимому (а не хронологічному) порядку, допомагає подолати «справжній хаос змін»;

- 3) універсальний ключ (філософська інтерпретація) може підвести «до самої сутності реальності ближче, ніж будь-який окремих ключ» (інтерпретація якогось окремою соціальною наукою);

- 4) продукує прості засоби класифікації та характеристики найрізноманітніших соціальних систем згідно зі ступенем диференціації їх звичаїв, вірувань і технологій (уточнимо, на основі ступеня однодумності й соціальної згуртованості суспільства);

- 5) відкриває спрямованість змін, підштовхує до пошуку причин, що викликали їх, ставить «перед нами вельми цікаві і складні проблеми причинності» [7, с. 92–93].

Відмінність соціальної еволюції від біологічної, на думку Р. Макайвера, забезпечується завдяки наявності в людині розуму і здатності передавати знання. Тому й соціогенез був дивовижно швидким. Соціальна еволюція протікала значно швидше, ніж біологічна. «Соціальна еволюція, – пише він, – вивільняється в якомусь сенсі з органічної еволюції тому, що людські істоти здатні використовувати для досягнення своїх цілей такі знаряддя, які не є частиною їхньої власної фізичної структури, і тому, що під час їх використання ними керує значною мірою розум, а не простий інстинкт. Оснащені подібним чином, вони можуть швидко збільшувати свою соціальну спадщину й передавати її еволюційний потенціал своїм нащадкам, а також залучати до нього інші народи на всій земній кулі» [7, с. 88]. Одним із найбільш важливих факторів соціальної еволюції, за Р. Макайвером, є дифузія культури. Як і його попередники, вчений підкреслює значимість для соціальної еволюції процесу диференціації, нерозривний взаємозв'язок у процесі соціогенезу мінливості і традиції: «Безперервність є союз зміни й постійності, і коли в цьому союзі ми рухаємося в напрямі до соціальної диференціації, ми слідуємо по шляху еволюції» [7, с. 85].

Схематично процес диференціації Р. Макайвер подає, керуючись традиціями класичного еволюціонізму, так: обцинні звичаї переходять на диференційовані громадські інститути, а потім – у диференційовані асоціації (державу, економічні корпорації, сім'ю, церкву, школу тощо). Диференціація великих асоціацій супроводжується, у свою чергу, великомасштабною диференціацією всередині їх відповідних структур [7, с. 90–91]. Учений звертає увагу на взаємозв'язок між соціальною структурою та її функціями. З посиленням диференціації суспільства й розширенням системи освіти збільшується функціональний взаємозв'язок соціальних груп і організацій, який майже зовсім відсутній у первісному суспільстві. Головні підрозділи останнього, вважає Р. Макайвер, – сім'ї, клани, тотемні групи – є сегментарними [8]. Первісне суспільство, на відміну від більш розвиненого, може мати досконалу, досить організовану систему родинних відмінностей. Але в ньому мало груп або розрядів, у які члени спільноти зараховуються, виходячи з практичних цілей кооперативної життя. Групування за ознакою спорідненості є переважачим і всеосяжним. У такому суспільстві можуть, безумовно, мати місце якісь престижні групи, навіть примітивна система класів і каст, але поділ праці обмежений. Поділ суспільства проходить за природними лініями поділу – статевою та віковою, менше – на основі нерівності здібностей, наприклад, до лідерства, і на соціально прийнятих відмінностях типу володіння церемоніальним таїнством або магичним знанням. «У латентній свідомості, – зазначає вчений, – знаходяться міриади аспектів диференціації, властивих цивілізованому суспільству» [7, с. 87].

Поступово в ході диференціації первісне суспільство перетворюється в асоціацію, однак утворенню останніх передують поява інститутів. Ці події, на думку Р. Макайвера, розділяє значний проміжок часу, тому що етап асоціації передбачає гнучкість соціальної структури, диференціацію інтересів завдяки збільшенню знань і спеціалізації й ускладненню економічного життя. Тільки в таких умовах сім'я стає автономною одиницею. Єдине обцинне виховання розпадається в результаті різноманіття різних шкіл:

«У цьому розмаїтті прихований зародок нового ладу, але для його розвитку необхідні століття і століття. Бо новий лад означає нове, більш вільне різноманіття» [7, с. 90].

Дослідник звернув увагу на взаємозв'язок девіантної поведінки та процесу соціальної еволюції: «Завжди в наявності певне постійне відхилення соціальної істоти від однакового шляху соціального розвитку, яке стражі племінних звичаїв ігнорують, на яке вони нарікають або яке пригнічують. Але якщо це відхилення, підкріплене мінливими обставинами або сприятливими можливостями, повторюється й у тому самому напрямі, то воно може бути визнане» [7, с. 89]. Безумовно, думка про значення девіантної поведінки для процесу соціомінімізації ще чітко не сформульована, про розкриття механізму перетворення психічних мутацій у соціокультурні немає ще й мови, але вона свіжа та цікава. Неясно, на жаль, кого вчений мав на увазі під «соціальною істотою» – окремого індивіда, соціальну групу або суспільство загалом.

Учений показав залежність рівня однодумності від ступеня згуртованості суспільства. Для недиференційованого суспільства, вважає Р. Макайвер, характерна примітивна згуртованість. Вона виявляється в однодумності – це єдина форма згуртованості, на яку здатна група як ціле на цьому етапі розвитку цивілізації. Така згуртованість до певного часу сприяла еволюції людства. Згодом однодумність як форма згуртованості стала сильною протидією процесу диференціації, а значить, і еволюції. Але цього, на думку Р. Макайвера, не усвідомлювали навіть деякі прогресивні мислителі. У XVII ст. Т. Гоббс відкинув асоціації, порівнявши їх із «черв'яками в нутрощах природної людини». Наприкінці XVIII ст. французька революція спробувала в ім'я свободи знищити всі корпоративні об'єднання. Ж.-Ж. Руссо, філософ революції, не меншою мірою, ніж Берк, філософ реакції, все ще вірив в «універсальне товариство» або «загальне підпорядкування». Навіть у XX ст. робляться спроби відновити солідарність суспільств на основі примітивної згуртованості. Фашистська Німеччина й більшовицька Росія – наочне тому підтвердження. Успіх тут досягався «лише завдяки утвердженню насильницького контролю, який подавляв диференціацію» [7, с. 88–89], насажденню однодумності.

Р. Макайвер робить ще два дуже важливі, як нам видається, висновки: 1) соціальна диференціація завжди пов'язана з «диференційованою свідомістю»; 2) сучасні соціальні відносини принаймні в зародку мали місце в минулому, а відносини минулого зустрічаються як релікти в сьогоденні [8].

Незаперечною заслугою Р. Макайвера є те, що він звернув увагу не на пошуки одного вирішального чинника еволюційного процесу, як це робили багато хто з його попередників, а обґрунтував необхідність вивчення самого «факту виділення» механізму, появу нового в соціальному явищі. Для того щоб оцінити його думки, достатньо згадати, що являв собою факторний аналіз на початку XX ст. [9, с. 34]. У той час не існувало жодної більш-менш загальноновизнаної теорії факторної еволюції, що дало М. Ковалевському змогу в 1905 р. зробити висновок про взаємодію в реальному житті всіх відомих на той час науковцям факторів [11]. Через чверть століття, розвиваючи думку М. Ковалевського, Р. Макайвер підкреслив значимість зворотного зв'язку – впливу нового явища, в тому числі й суб'єктивного, на соціальні фактори, що його породили.

Узагальнюючи, можна зробити такий висновок дослідження: для сучасного теоретичного осмислення практичних проблем постіндустріального суспільства є актуальним і науково продуктивним використання творчого спадку соціокультурного розуміння соціогенезу головними представниками американської соціально-філософської думки першої половини XX ст. Людина творчості, соціальна солідарність і «диференціююча» свідомість дають якість культури, яка спроможна забезпечити соціальну еволюцію в умовах індустріального й постіндустріального суспільств.

Подальші пошуки полягають у творчому застосуванні надбань видатних американських теоретиків для соціально-філософського аналізу суспільств інформаційної епохи.

Література

1. William Isaac Thomas. "The Methodology of Behavior Study". Chapter 13 in *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York: Alfred A. Knopf (1928): 553–576.
2. Florian Znaniecki. *Upadek cywilizacji zachodniej*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2013: 192 p.
3. MacIver Robert M. *Disturbed Youth and the Agencies*. *Journal of Social Issues* 18, № 2: 88–96.
4. Томас У. Методологические заметки / У. Томас, Ф. Знанецкий // Американская социологическая мысль: Тексты. – М.: МГУ, 1994. – С. 335–357.
5. Thomas W.I. *The Polish peasant in Europe and America: monograph of an immigrant group* / W.I. Thomas, F.W. Znaniecki. – Boston : Richard G. Badger, The Gorham Press. [1918–1920] Volume V. *Organization and Disorganization in America*. Boston, 1920.
6. Томас В. Три типа личности / В. Томас, Ф. Знанецкий // *Общая социология: [хрестоматия]* / сост. А.Г. Здравомыслов, Н.И. Лапин ; пер. В.Г. Кузьминов ; под общ. ред. Н.И. Лапина – М.: Высш. шк., 2006. – С. 173–189.
7. Макайвер Р. Реальность социальной эволюции / Р. Макайвер // *Американская социологическая мысль: Тексты*. – М.: МГУ, 1994. – С. 78–93.
8. Култыгин В.П. Р.М. Мак-Айвер / В.П. Култыгин // *Классическая социология / РАН. Ин-т соц.-полит. исслед.* – М.: Наука, 2000. – С. 357–359.
9. Барзгова Е.С. *Американская социология: традиции и современность: [курс лекций]* / Е.С. Барзгова. – Екатеринбург : Деловая книга ; Бишкек : Одиссей, 1997. – 176 с.
10. Беккер Г. Современная социологическая теория в ее преемственности и изменении / Г. Беккер, А. Босков ; общ. ред. Д.И. Чеснокова. – М.: Иностранная литература, 1961. – 895 с.
11. Козер Л. Уильям Айзек Томас – от этнографа к социальному психологу / Л. Козер // Козер Л.А. *Мастера социологической мысли. Идеи в историческом и социальном контексте* / Л.А. Козер ; пер. с англ. Т.И. Шумиловой ; под ред. д. ф. н., проф. И.Б. Орловой. – М.: Норма, 2006. – 528 с.

Анотація

Найдьонов О. Г. Значения соціокультурного розуміння соціогенезу в американській соціально-філософській думці для сучасного постіндустріального суспільства. – Стаття.

У статті обґрунтовано актуальність і наукову продуктивність використання творчого спадку соціокультурного розуміння соціогенезу головними представниками американської соціально-філософської думки першої половини XX ст. для сучасного теоретичного осмислення практичних проблем постіндустріального суспільства. Проаналізовано важливі аспекти соціально-філософських поглядів В. Томаса, Ф. Знанецького та Р. Макайвера. Людина творчості, соціальна солідарність і «диференціююча» свідомість дають якість культури, яка спроможна забезпечити соціальну еволюцію в умовах індустріального й постіндустріального суспільств.

Ключові слова: соціальна еволюція, особистість, суспільство, інформаційне суспільство.

Аннотация

Найденов А. Г. Значение социкультурного понимания социогенеза в американской социально-философской мысли для современного постиндустриального общества. – Статья.

В статье обоснована актуальность и научная продуктивность использования творческого наследия социокультурного понимания социогенеза главными представителями американской социально-философской мысли первой половины XX в. для современного теоретического осмысления практических проблем постиндустриального общества. Проанализированы важные аспекты социально-философских взглядов В. Томаса, Ф. Знанецкого и Р. Макайвера. Человек творчества, социальная солидарность и «дифференцирующее» сознание дают то качество культуры, которое способно обеспечить социальную эволюцию в условиях индустриального и постиндустриального обществ.

Ключевые слова: социальная эволюция, личность, общество, информационное общество.

Summary

Naydonov O. G. The value of sociocultural understanding social evolution of American social and philosophical thought for the modern post-industrial society. – Article.

In the article the urgency and academic performance using creative legacy sociocultural understanding social evolution main representatives of American social and philosophical thought the first half of the twentieth century for the current

theoretical understanding of the practical problems of post-industrial society. Analyzed aspects of social and philosophical beliefs of W. Thomas, F. Znaniecki and R. MacIver. Man creativity, social solidarity and “differentiating” consciousness give quality culture that is able to provide social evolution conditions of industrial and post-industrial societies.

Key words: social evolution, identity, society, information society.